

Araştırma Makalesi • Research Article

Psychological Defense Mechanisms Developed By The Individual In The Natural Education Process

Doğal Eğitim Sürecinde Birey Tarafından Geliştirilen Psikolojik Savunma Mekanizmaları¹

Uğur KESİN²

İlker USTA³

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 17 September 2021

Received in revised: 5 December 2021

Accepted: 6 December 2021

Keywords:

Natural Education

Defense Mechanisms

Humor

Kaan Ertem

ABSTRACT

The purpose of this article is to interpret and explain the defense mechanisms developed by the individual in the position of being trained during the natural education process. The study material of the article consists of a cartoon band titled Öğreten Adam ve Oğlu. Published in the 1990s and followed by close interest by humor lovers, the cartoon character Öğreten Adam tries to teach his son his life experiences in out-of-school settings. In contrast to the Öğreten Adam's willingness to teach, the son character does not pay enough attention to what is being told. The caricature band, which was described as a book in 1997, depicting these typical behaviors of the father and son characters, was structured on the axis of natural education. The man who teaches in cartoons conveys various vital information and experiences to his child through the method of direct expression. Because of the internal conflicts he has, the son character develops different defense mechanisms in the face of situations. In this article, qualitative research method is adopted and in the studies carried out, the technique of document content analysis is used. In the article, it was found that the character of the son is directed towards the behaviors of escape, suppression, and imagination (dream and satisfaction) which are psychological defense mechanisms. The psychological defense mechanisms are based on the literature by identifying the basic characteristics of the behavior of the son's character. Through the tables and descriptive narratives, the inner reactions of the son's character and their behaviors towards the narratives were evaluated in the context of the themes in question.

MAKALE BİLGİSİ

Makale geçmişi:

Başvuru tarihi: 17 Eylül 2021

Düzeltilme tarihi: 5 Aralık 2021

Kabul tarihi: 6 Aralık 2021

Anahtar Kelimeler:

Doğal Eğitim

Savunma Mekanizmaları

Mizah

Kaan Ertem

ÖZ

Bu makalenin amacı, doğal eğitim sürecinde, eğitilen konumundaki bireyin geliştirmiş olduğu savunma mekanizmalarının yorumlanarak açıklanmasıdır. Makalenin çalışma materyali, Öğreten Adam ve Oğlu başlıklı karikatür bandı kapsamında oluşturulmuştur. 1990'lı yıllar süresince yayınlanmış ve mizah severler tarafından yakın bir ilgiyle takip edilmiş olan karikatür bandındaki Öğreten Adam karakteri, okul dışı ortamlarda oğluna hayat tecrübelerini ısrarla öğretmeyi hedeflemiştir. Öğreten Adamın öğretme istekliliğine karşılık oğul karakteri, anlatılanları yeterince dikkate almamaktadır. Baba ve oğul karakterlerinin bu tipik davranışlarını betimleyen ve 1997 yılında kitaplaştırılan karikatür bandı, doğal eğitim ekseninde yapılandırılmıştır. Karikatürlerde Öğreten Adam, düz anlatım yöntemi ile çocuğuna çeşitli yaşamsal bilgi ve tecrübe aktarımında bulunmaktadır. Oğul karakteri ise yaşadığı iç çatışmalar nedeniyle, durumlar karşısında farklı savunma mekanizmaları geliştirmektedir. Bu makalede nitel araştırma yöntemi benimsenmiş, yürütülen çalışmalarda ise doküman içeriğinin incelemesi tekniği kullanılmıştır. Makalede, oğul karakterinin psikolojik savunma mekanizmalarından olan kaçma, bastırma ve hayal kurma (düşle doyum) davranışlarına yönelmekte olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Oğul karakterinin davranışlarının temel nitelikleri, psikolojik savunma mekanizmaları literatürü bağlamında belirlenerek temalandırılmıştır. Tablolar ve betimsel anlatımlar aracılığıyla, oğul karakterinin içsel tepkileri ve anlatımlara karşı sergilediği davranışlar, söz konusu temalar bağlamında değerlendirilmiştir.

¹ Bu makale, 22-23 Aralık 2017 tarihlerinde düzenlenen 1.Uluslararası Sosyal Beşeri ve Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sözlü sunumu yapılan "Doğal Eğitim ve Psikolojik Savunma Mekanizmaları Kapsamında Kaan Ertem'in Kitaplarının İncelenmesi" başlıklı bildirinin geliştirilerek farklılaştırılmış hâlidir.

² Prof.Dr., Anadolu Üniversitesi, İşletme Fakültesi, ugurkeskin@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2740-4120.

³ Doç.Dr., Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, ilkerusta@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3549-1511

GİRİŞ

Doğal eğitim, düşünsel arka planda William Godwin, Francisco Ferrer ve İvan İllich'e dayanmaktadır (Spring, 2014: 13). Ayrıca on dokuzuncu yüzyılın ünlü Rus yazarları arasında yer alan Turgenyev (2020: 5; 35) de doğal eğitim konusuna değinen anlatılar kaleme almıştır. Belirli bir ortak görüşe sahip bu yazarların da üzerinde durmuş oldukları “doğal eğitim” kavramı, çağdaş kaynaklarda şu şekilde tanımlanmaktadır (Tezcan, 1991: 5): “Doğal eğitim, örgün eğitimin tam tersidir ve planlı, programlı, biçimsel değildir. Hayatın akışı içerisinde, kendiliğinden ve tesadüfi olarak gerçekleşen eğitimidir. Kişinin ailesinden, arkadaş grubundan, çevresinden öğrenmesi gibi”.

İlk karikatürü 1983 yılında yayınlanan Kaan Ertem'in çizimleri, çeşitli dergilerde yer almıştır. *Öğreten Adam ve Oğlu* karikatür bandını 1992 yılında kendi tecrübelerine dayanarak hayata geçiren Ertem, oğluna hayat tecrübelerini ısrarla öğretmeye çalışan bir baba ve yeterince dikkate almayan erkek evladını betimlemiştir (Memiş ve Yarış, 2010: 171). Ertem'in üretmiş olduğu çizimler ve kaleme almış olduğu yazılar, ayrıntılı ve dikkatli bir incelemeye tabi tutulduğunda, eleştirel yaklaşım temeline dayanmakta olduğu görülebilmektedir. Ertem, eleştirel yaklaşımını “eğitim” alanına yoğunlaştırmış, daha özeldi ise “doğal eğitim” konusuna eğilmiştir. Ertem (1997: 80), karikatürlerini, yukarıdaki açıklamalar ile önemli ölçüde örtüşen bir anlayış doğrultusunda kaleme almış, hatta yukarıdaki tanım cümlesine, kaynakça belirtilmek suretiyle kitabında da birebir yer vermiştir.

Bu makalede öncelikle doğal eğitim konusu ele alınmıştır. Doğal eğitim sürecinin başlatıcısı olan ve içsel bilgisini dışsallaştırarak eğitimi aktaran taraf olan öğretici ve onun çabası, madalyonun bir yüzünü ifade etmektedir. Doğal eğitimin muhatabı konumunda olan ve söz konusu eğitimsel anlamdaki olumlu dışsallıktan faydalanması beklenen eğitilen taraf ise madalyonun diğer yüzünü ifade etmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, düşünsel arka plan olarak Fourier, Godwin ve Ferrer gibi düşünürlere, eğitim bilimsel köken bakımından ise başta İllich (2017) olmak üzere, Spring (2014) ve Baker (1991) gibi modern yazarlara dayanmaktadır. Diğer yönüyle ise psikoloji ve davranış bilimleri alanındaki temel kitapların hemen hepsinde yer verilen bir konu olan savunma mekanizmalarına dayanmaktadır.

Bu makalede, Ertem'in karikatür kitapları içinde “doğal eğitim” konusunu ele alan anlatımlar (görsel ve yazılı) incelenmiş olup, söz konusu doğal eğitim sürecinde, eğitilen konumundaki bireyin geliştirmiş olduğu savunma mekanizmalarının yorumlanarak açıklanması amaçlanmıştır. İnceleme, kapsam olarak, yazarın kitap hâline getirilmiş olan birincil kaynak eserleri ekseninde yürütülmüştür. Ertem'in *Öğreten Adam ve Oğlu* adlı kitabı ile *Dengeli Beslenme* adlı kitaplarında, bu iki karaktere ilişkin toplam 140 karikatür çizimi yer almaktadır. Bu çizimler, haftalık mizah dergilerinde yayımlandığı için, iki ayrı kitapta yayınlanan karikatürler, haftalık dergilerin yaklaşık üç yıllık arşivini teşkil etmektedir. Çizerin üretmiş olduğu diğer çizimleri, kapsam dışı tutulara yazılı/görsel materyal incelemesine tabi tutulmamıştır çünkü bu makalenin temel çalışma odağına yönelik yeterli veri doygunluğuna ulaşılmıştır.

1. KAYNAK İNCELEMESİ

Bu makalede üzerinde durulan “doğal eğitim” konusunda İngilizce yayınlar bulunmasına karşın, söz konusu anahtar sözcüğü içeren başlık taşıyan Türkçe bilimsel yayın bulunmamaktadır. Ayrıca bu makalenin kuramsal bağlamının kavramsal boyuttaki çerçevesinde yer alan “savunma mekanizmaları” başlığı altında da İngilizce ve Türkçe yayınlar yapılmış olmasına karşın, doğal eğitim konusu ile birlikte ele alan geçmiş dönemli herhangi bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Ertem'in eserleri ekseninde de neredeyse yok denecek kadar az çalışma yürütülmüş olması, bu makalenin özgünlüğünü ortaya çıkarmaktadır. Ertem'in kitaplarını doğrudan inceleme konusu yapan çalışma bulunmamasına karşın, bazı karikatürleri üzerine değerlendirmeler yapan sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır (Bkz. Çevik, 2010: 231; Favaro ve Akşit, 2016: 194).

2. YÖNTEM VE SINIRLILIKLAR

Sosyal bilim alanlarında insan ve toplum davranışları incelemeye konu edilmektedir. Söz konusu davranışları rakamsal değerlerle izah etme konusu, kendine özgü birtakım zorlukları barındırmaktadır. Sayısal ölçüm ve değerlendirmeler, kaç kişinin nasıl davrandığı konusunda veri sağlayabilmektedir

fakat “niçin?” sorusunu cevapsız bırakmaktadır. Birey ve grup davranışlarının ayrıntılı nedenlerini anlamaya dönük çalışmalar, nitel araştırma olma özelliği taşımaktadır. Nitel çalışmalarda gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır. İncelemeler doğrultusunda oluşturulan temalandırmalar, çalışma sürecinde karşılaşılan ham verilerden anlamlı bütünler oluşturmayı mümkün kılmaktadır. Anlamlı bir bütün yapılandırabilmek için ise verilerin betimsel anlatımlarını da gerekli kılabilmektedir. Böylesi bir anlayış, üzerinde çalışılan verileri, belirlenen temalara uygun bir sistematik kapsamında ayrıma tabi tutabilmeyi sağlamaktadır.

Bu makalede etkileşim, çalışmanın analitik dayanaklarını zenginleştirme ve “niçin?”i sorgulama gibi temel amaçlar güdüldüğü için nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması ile desenlenen bu çalışmada, çalışma materyali bakımından doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Durum çalışması; güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan, görgül bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Çalışma kapsamında öncelikle ülkemizde yayımlanan mizah dergileri incelenmiş, bu dergilerde eğitim bilimleri literatürü ile ilişkilendirilebilecek niteliklere sahip bulunan *Öğreten Adam ve Öğlu* karikatür bandı üzerine yoğunlaşmıştır. Ertem’in *Öğreten Adam ve Öğlu* karikatür bandı, 1997 yılında Lemay Yayıncılık tarafından kitaplaştırılmıştır. İncelemeye esas karikatürlerin tamamı, ilgili kitapta yer alan karikatürler çerçevesinde yapılmış olup, kitapta yer alan 140 karikatürde doğal eğitim sürecinde öğreten ile öğrenen arasındaki ilişki ekseninde değerlendirmeler yapılmıştır. Karikatürlerde doğal eğitim sürecinde öğrenenin farklı durumlara gösterdiği tepkileri “Neden böyle davranmış olabilir?” sorusu çerçevesinde psikolojik savunma mekanizmaları temaları dikkate alınarak incelenmiştir. Bu makalenin kendine özgü sınırlılığı, çizirin kitaplarındaki karikatür görsellerinin, yazılı anlatıma dönüştürme çabasıyla kaynaklanan zorluklardan kaynaklanmaktadır. Zira görsel bir materyalin, yazma eylemine dayalı bir biçimde açıklanarak değerlendirmeye tabi tutulması, kendine has birtakım sınırlılıkları beraberinde getirmektedir.

Ertem, karikatürlerinde genellikle İstanbul’da şehir hayatı içinde sıkışık kalmış insanların yaşantılarını ve yaşama bakışlarını konu edinmiştir. Toplumun her kesiminden oluşturduğu tipler ve karakterler ilgiyle takip edilmiştir. Çizmiş olduğu karakterlerinde daha çok bireysel ve toplumsal hataları cezalandırma eğilimi öne çıkmıştır (Memiş ve Yarış, 2010: 171). Bu makalede, Ertem’in 1997 yılından sonra doğal eğitim konusu bağlamında kaleme almış olduğu çizimler, kapsam dışında tutulmuştur. Dolayısıyla, çizere ait olup, bu çalışmanın sınırlılıkları nedeniyle kapsam dışında yer alan ilave temaların da olabileceğini söylemek mümkün görünmektedir. Söz konusu türden ilave incelemeler ise başka çalışmaların kapsamına girmektedir.

3. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ARKA PLAN

Bu çalışmanın dayanmış olduğu temel kavramlarına ilişkin çerçeve anlatımlara aşağıdaki alt başlıklarda yer verilmektedir.

3.1. Kuramsal Çerçeve: Doğal Eğitim

Doğal eğitim, bu çalışmanın teorik arka planını teşkil eden kavramlardan birini teşkil ettiği için bu alt başlıkta doğal eğitimin ayırt edici belirgin nitelikleri açıklanmıştır. Doğal eğitim kavramına, eğitim bilimleri literatüründe, sıklıkla resmi olmayan (informal) veya algın eğitim olarak da karşılaşılabilmektedir. Doğal eğitim, yaşam içerisinde kendiliğinden oluşan, gelişigüzel gerçekleşen, içinde bulunduğu grup üyeleri ile etkileşimde buldukça farkında olmadan yeni şeyler öğrenen bireyin geçirdiği öğrenme sürecine denilmektedir (Celep, 2005). Doğal eğitim sürecinin iki önemli öğrenme yolu gözlem ve taklitten geçmektedir. İnsanlardaki birlikte yaşama içgüdüleri, onları toplumun beklediği ve istediği davranışları gözlemleyerek taklit etme yoluyla davranışa dönüştürmeye yönelmektedir (Fidan ve Erden, 1993).

Günümüzde çocuğun eğitimi işlevi büyük ölçüde eğitim kurumları aracılığıyla yürütülmektedir. Buna karşın, ailenin çocuğun eğitimi işlevini tamamıyla bıraktığını öne sürmek mümkün olmamaktadır. Çocuk, aile içinde okulda öğrenemediği pek çok bilgi, beceri, yetenek ve tutumu kazanabilmektedir.

Aile, özellikle bağlı olduğu değerleri, tutumları ve ait olduğu kültürün öğelerini öğretmektedir. Aile, bu tür bir eğitimi bilinçli bir şekilde kazandırmaya çalışmasına karşın, vermiş olduğu eğitim planlı ve programlı olmadığı için informal bir nitelik taşımaktadır (Fidan ve Erden, 1993). Variş'a (1998) göre, uygar toplumlar, sosyal yaşamını sürdürmek için çeşitli kurumlar geliştirmişlerdir. Eğitimin kurumsallaşması da okullar aracılığıyla sağlanmıştır. Söz konusu kurumsallaşma, eğitim kavramının okulla sınırlandırılabilmesi anlamı taşımamaktadır zira öğrenci, günün çok büyük bir kısmını okul dışında geçirmekte ve bu sayede sosyal ve doğal çevreyle etkileşim halinde bulunmaktadır. Variş, ideal olanın, okul içi ve dışı eğitimin tutarlı olması ve birbirini tamamlaması gerektiğini ifade ederek, eğitimin bireyin tüm yaşamı boyunca sürmekte ve okul dışında ve içinde yaşam boyu edindiği deneyimlerin bütününe kapsadığını vurgulamaktadır.

Eğitimle ilgili olsun veya olmasın, “doğal hâl yasası” olarak ifade edilen bu genel anlayışı, Fransız düşünürü Charles Fourier şu şekilde açıklamaktadır: “Çakıl taşlarını toplayıp bir kutuya koyun ve sallayın, hiçbir sanatçının beceremeyeceği kadar uyumlu bir mozaik elde edersiniz”. Fourier, bu benzetmeyle, toplumun doğal biçimlenişinin en uygun ve verimli biçimleniş olacağını ifade etmektedir (Hançerlioğlu, 1976: 139). Bu tür görüşler, daha ziyade, aşırı liberalleşmeci düşünür ve yazarlar tarafından benimsenmektedir. Nitekim birey üzerindeki her türlü tahakkümü, buna bağlı olarak ortaya çıkan baskıyı, otoriteyi, vesayeti ve benzeri uygulamaları en aza indirmeyi amaçlayan görüşler özellikle on sekizinci yüzyıldan itibaren daha sık bir şekilde dile getirilmeye başlanmıştır. Weber'in “ideal tip modeli” çerçevesinde konuya yaklaşıldığında “doğal eğitim” konusuna söz konusu bakış açıları, basit bir temsil (misal, emsal) teşkil etmenin ötesine geçmemektedir. Örneğin, otoriter bir yapılanma olarak değerlendirdiği okulu, eleştiriye konu eden Aşukin'den (1979: 17) yapılan aşağıdaki aktarma, otoriter kurumlar arasındaki benzerlikleri, kendi bakış açısından dile getirmektedir: “İster devletten, ister işverenden, isterse okul ve kilise gibi idarelerin ve yerleşik kurumların hiyerarşilerinden gelsin, her türlü harici otoritenin dışlanması gerekmektedir.”

Okul gibi kurumsal yapıları genel anlamda reddeden düşünür ve yazarlar, toplumun geneli ve özellikle de bazı teknokratlar tarafından eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütülmekte olduğu okulların ve bu türden diğer kurumların, olması gerekenden çok fazlasıyla yüceltilmekte olduğunu ileri sürmektedirler. İnsanlar örgütleri tasarladıktan sonra, sanki kendi yaratıları değilmişçesine, örgütün kültürü ve kurallarına uymakta; onu kendi benliklerinden üstte, hiyerarşik bir konuma oturtmaktadırlar (Sargut, 1994: 139). Genel anlamda insanların örgütleri kendi gözlerinde yüceltmeleri ve ona itaat etmeleri konusunu okullaşma anlamında İlich (2017: 20) şu şekilde ifade etmiştir: Sıradan bir eğitimden daha iyi okullaşmaya doğru bir eğilim söz konusudur. Okula karşı duydukları fanatizm, okullaşmanın onları iki kat sömürmesine yol açmaktadır. Rauter (2011: 39), bu anlayışı biraz da alaycı bir dille şu şekilde ifade etmektedir: “Okul, bireyleri, tüm önemli olaylarda hayatlarını kurtaracak olan ‘kimin yararına?’ sorusunu sormaya alıştırmamaktadır. Resmi öğretime yönelik olarak yapılan tüm tek yanlı vurgulamalar; öğrencileri, yetenekli birer kurban yapmak dışında bir şey vermemiştir.”

Yukarıdaki “kimin yararına” sorusu, sadece okul örgütlenmesi kapsamında ortaya çıkmış bir soru değildir. Bu soru, Morgan (1998: 339) tarafından sadece okul örgütlenmesi anlamında değil, daha geniş anlamda bütün örgütsel yapılanmalar için sorulmuştur. Örgüte, başkalarına zarar verme pahasına belirli çıkarları gözetilen bir tahakküm aracı metaforuyla bakmak, örgütsel gerçekliğin bu önemli yönüne dikkatle eğilmeyi zorunlu kılmaktadır. Genel anlamda örgütsel yapılanmalara yönelik olarak ileri sürülen bu tür görüşlerin, okul kurumu özeline de yansımaları olmuştur. Okulları tahakküm kuran ve disiplin sağlayan bir hapishane veya eğitim yaşındakilerin günlük zamanlarının önemli bir kısmını geçirdikleri bir kreş olarak gören yaklaşımların temeli de, örgütsel yapıların işleyişine yönelik olarak öne sürülen metaforlar ile büyük ölçüde örtüşmektedir (Aydın, 2015).

İlich'e (2017: 26) göre, okul sisteminin dayandığı başlıca yanılsamalardan biri, öğrenmenin, öğretme sonunda ortaya çıktığı yolundadır. Oysa pek çok insan sahip oldukları bilgilerin çoğunu okul dışında edinmektedirler. Pek çok öğrenme, kendiliğinden olmakta ve çoğu planlı öğrenme bile programlanmış eğitimin sonucu olarak ortaya çıkmamaktadır. İlich, her ne kadar bu görüşünü Platon'un Diyaloğlar'ından gelen özgür öğrenme geleneğine dayandırsa da, asıl olarak bu anlayış, kökeni yine

Antik Yunan'a kadar uzanan ve dünyanın ilk öğretmenleri olan Sofistlerin eğitim-öğretim metodolojisine dayanmaktadır.

Spring (2014: 12), kitlesel okul eğitimini, vatandaşı ve işçiyi modern sanayi devleti için yetiştirmeyi amaçlayan bir aygıt olarak tanımlamakla aslında bu konuda çok yaygın bir söylem olarak bilinen bir anlayışı, kitlesel okul eğitimi alanına uyarlamaktadır. Zira Wallerstein, sadece kitlesel okul eğitimini değil, genel anlamda bütün bilimsel faaliyetleri, kapitalist dünya sistemi kesitinde görmekte, bilimsel/eğitsel faaliyetleri de bu egemenlik kapsamı içinde değerlendirmekte, söz konusu alanlardaki Batı egemenliğinin renklerinin baskınlığını ifade etmektedir (Şahin, 2006: 14). Nitekim ilkokula benzer kuruluşların ilk çeşidi geçen yüzyılın İngiliz fabrikalarında ortaya çıkmıştır çünkü işçiler, İngiliz işverenlerine algılama kapasitesi olarak çok yetersiz gelmeye başlamıştır. Birazcık eğitim görmüş işçilerin, sıradan işçilere oranla daha çok para getirdiği anlaşılmıştır (Rauter, 2011: 70). Özellikle son yıllarda, eğitim yaşantısının bu tür yönlerine karşı farkındalık geliştirdiği kanaatine varan birçok birey, çocuğunu okula göndermemekte ve farklı alternatiflere yönelmektedir. Bu yönelişlerin temel nedenini Baker (1991: 40) şu sözlerle ifade etmektedir: “Çocuğumu okula göndermeyişimin asıl nedeni, kendi sezgilerimle bulduğum gerçekleri paylaşmak istememden ileri gelmektedir.” Baker'in bu düşüncesi ile koşut bir biçimde Gramb (1965), “Okul kimindir?” sorusuna şu şekilde karşılık vermektedir:

“Okul topluma aittir. Toplum yalın bir antite değildir. Toplum düzeni, tarihin insanın değişen durumlara uyumunun ve çeşitli uygarlık ve kültürlerin etkileşiminin ürünüdür. Veliler, öğretmenler ve çocuklar kendi çağlarının ürünüdür. Okul, ulusal tarihin çizgisi ile iç içedir... Bugün okul, günün gereksinimlerini ne derece karşılamaktadır ve yarının gereksinimleri göz önünde bulundurulmakta mıdır?”

3.2. Kavramsal Çerçeve: Psikolojik Savunma Mekanizmaları

İnsanın birçok durumda gösterdiği davranış alışkanlıkları gibi kişilik özelliklerinin de çoğunlukla öğrenme ile kazanıldığı öne sürülmektedir. Birey, yeni durumlar ortaya çıktığında eski davranış alışkanlıkları yoluyla bu durumların üstesinden gelmekte zorlanabilmektedir. Oysa bireyin, sorunlarla (yeni durumlarla) karşılaştıkça, onları bir şekilde çözüme ulaştırması gerekmektedir. Birey, böylesi bir süreç içerisinde kaygılı hislere kapılabilmektedir. Bu ise çok normaldir çünkü kaygıyla başa çıkma, varoluşun başlıca temasını teşkil etmektedir. Kişi, kaygı sonucu birçok çatışmaya girebilmekte ve kısa veya uzun vadede halledebileceği çözüm yöntemleri oluşturabilmektedir. Freud kaygıyı azaltmak ya da ondan kaçınmak için kişilerin yaptıkları bazı tipik davranışları betimlemiş ve bunlara savunma mekanizmaları adını vermiştir (Morgan ve Clifford, 1984).

Psikoloji ve davranış bilimlerinin temel konularından birini oluşturan savunma mekanizmaları aracılığıyla birey, karşı karşıya bulunduğu ve kendi benliğinde olumsuz olarak algıladığı durumlara karşı hissetmiş olduğu güvensizliği/endişeyi azaltmaya ve etkilenim altında bulunan benliğini koruma gayretine girişmektedir. Bu yönüyle savunma mekanizmaları, bireye geçici bir fayda sağlamakta fakat uzun vadeli kalıcı çözümler sağlamamaktadır. Savunma mekanizmaları, şu başlıklar altında ele alınmaktadır (Eroğlu, 2006: 60-72): Saldırganlık, bastırma, tepki oluşumu, yüceltme, kaydırma, inkâr etme, yansıtma, akla uygunlaştırma, gerileme, dönüştürme, özdeşleştirme, hayal kurma (düşle doyum), yerine koyma, giderme, kaçma.

Psikolojik savunma mekanizmalarına ilişkin yapılan diğer sınıflandırmaların da yaklaşık olarak yukarıdakine benzer bir şekilde yapılmakta olduğu bilinen bir gerçekliktir çünkü bu bilimsel çalışma alanı, on yıllarca geçmişe sahip olan ve üzerine onlarca çalışmanın yürütülmüş olduğu, genel geçerliliğe sahip yetkin bir literatür hâlini almış bulunmaktadır. Birbirleriyle benzerlikleri olan, bazı durumlarda ise birbirleriyle içi içe geçmiş davranışları açıklayan söz konusu mekanizmalar arasında, bu makale özelinde en ön plana çıkarılması sırasıyla aşağıda açıklanmıştır.

Kaçma: Kaçma davranışının temelinde, durumla ilgili kaygı, endişe veya korku duyguları yatmaktadır. Problemi çözme yönünden uygun bir başa çıkma davranışı olmadığı kabul edilmektedir çünkü içinde bulunulan sorunla ilgili sıkıntıların ve üzüntünün varlığının kabul edilmesi “uyuma yönelik”, buna karşın olumsuz durumlardan kaçma gibi savunma mekanizmaları kullanılarak uzaklaşılması ise “uyumsuz” bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir (Özguven, 1992: 10-11).

Kaçma mekanizması; duyarsızlık, sorunu görmezden gelme, önemsememe gibi kavramlarıyla da ifade edilebilmektedir. Bu savunma mekanizmasını geliştiren birey, sorunları çözmeye yönelik davranış sergilemek yerine eylemsizlik, tepkisizlik ya da vurdumduymazlık olarak ifade edilebilecek bir davranışa yönelebilmektedir. Birey, sorunun kendisini ilgilendirmiyormuş gibi davranmakta, sorumsuz ve ilgisiz davranmakta, söylenenlere karşı kayıtsız kalmayı tercih etmektedir.

Kaçma mekanizması, inkâr savunma davranışı ile benzerlikler göstermektedir. İnkâr davranışı, bireyin benliğini rahatsız eden ve zorlayan durumları yok sayma esasına dayanmaktayken, kaçma davranışı, bunların varlığını kabul etmekle birlikte, bunlarla uğraşmanın gereksiz olduğunu kendini inandırmaya çalışmaktadır (Eroğlu, 2006: 72).

Bastırma: Freud'a göre bastırma, çatışmaların neden olduğu kaygıyı azaltmak için insanların kullandığı temel bir tekniktir. Freud'un kuramında bastırma, kaygıyı uyaran düşüncelerin birey tarafından bilinçaltına itildiği aktif bir zihinsel süreci ifade etmektedir. Psikologların bugünkü bakış açısına göre bastırma davranışıyla, herhangi bir şey hakkında düşünme reddedilmektedir çünkü birey bu düşünceleri nahoş bulmaktadır (Morgan ve Clifford, 1984: 325).

Bu savunmada bireyin iç dünyasına ilişkin yapının belirli ölçülerde değişikliğe uğratılması söz konusu olmaktadır. Birey, bu girişimi, iş dünyasındaki sorunları kendisinden uzaklaştırıp huzura kavuşabilmek için yapmaktadır. Bu davranışta, düşüncelere ait alanlar seçilmekte ve bağlantılı olduğu diğer alanlarla birlikte adeta mühürlenmekte, böylece de harekete geçmelerinin önüne geçilmektedir. Bunun sonucu olarak da duyguların ifade edilmesinde ve davranışta ketlenme (ket vurma) ya da çarpıtmalar görülebilmektedir (Karaca, 2015: 148). Bilinçaltına itme, unutma, bilinçten uzaklaştırmaya çalışma gibi ifadelerle de ifade edilen bu davranışta birey, kaygı ve sıkıntı verici olay ya da durumları unutma çabasına girilerek bunları bilinçaltına itmeye çalışmaktadır.

Hayal kurma (düşle doyum): Savunma (telafi) mekanizması açısından ele alındığında düş kurma, kişinin uyanıkken bir rüya âleminde yaşaması olarak ifade edilebilmektedir. Düş kurma, kişinin gerçekle ilişkisini kestiği oranda tehlikeli olabilmektedir (Altinköprü, 2015: 86). Başarısızlıklarla karşılaşan birçok birey, bu mekanizma aracılığıyla mücadeleden kaçıp hayallerle avunmaktadır. Televizyon seyretmek, kitap okumak, sinemaya, tiyatroya gitmek de benzer türden avunma yolları arasında yer almaktadır (Balkış Baymur, 2004: 100).

Bireyin gerçek hayatta tatmin edemediği bazı istek, dürtü ve duygularını hayal kurarak tatmin etme çabası bu kapsamda ifade edilebilmektedir. Çocukluk dönemindeki bireyler, birçok sosyo-ekonomik engeller nedeniyle isteklerini yerine getiremediklerinde bu eksikliği hayal kurma yoluyla giderebilmektedirler. Bu durum ergenlik çağına da önemli ölçüde yansıtılabilmekte, normal bireylerde bu durum, yaşın ilerlemesiyle birlikte giderek azalma göstermektedir (Eroğlu, 2006: 70). Bu davranışta birey kendini olduğu gibi değil olmasını istediği gibi düşlemektedir. Yaşamsal olumsuzlukları, olumlu bazı hayallere dönüştürebilmektedirler.

4. ANALİZ: KAN ERTEM'İN DOĞAL EĞİTİM KONUSUNA İLİŞKİN YAKLAŞIMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Ertem'in doğal eğitim düşüncesini karikatür sanatı aracılığıyla aktarma süreci, kendi ifadeleriyle şu şekilde ortaya çıkmıştır (Ertem, 1997: 5):

1992 yılının Aralık ayında... Dergideki köşemde bir karikatür çizmişim... Bu karikatür, diğerlerinden biraz farklıydı... Söz konusu karikatürde bir adam vardı, yanında da oğlu... Hemen önlerinde meydana gelen bir olayla ilgili olarak oğluna bilgi veriyor, açıklamalar yapıyordu. Bu adamcağız çok hoşuma gitti... oğluna hayat dersi veren bir adam... ve böylece, "Bak evladım..." diye başlayan açıklamalar sanki benim hayatımın bir parçası oldu.

Ertem'in başat karikatür karakterlerinden olan Öğreten Adam, doğal eğitim konusuna adeta kendini adanmış uslanmaz bir idealisttir. Öğreten Adam, karakter özelliklerini, büyük ölçüde çizerinden almaktadır. Kendisiyle yapılan bir söyleşide Ertem (1997: 123), şunları ifade etmektedir: "Bütün çarpıklıklarından ötürü, oğlumu okula göndermiyorum protesto ediyorum, ona alternatif bir eğitim uyguluyorum... Ben oğluma hayatı öğretiyorum, yani bize hiç öğretilmeyen ve hep deneme yanılma

yöntemiyle öğrenmeye çalıştığımız hayatı... oğlum bu avantajının farkında değil çünkü 80 sonrası jenerasyonu çocuklarının tipik bir temsilcisi.”

Ertem, düşünsel arka plan olarak on sekizinci yüzyıla kadar götürülebilecek olan “doğal eğitim” yaklaşımını “Öğreten Adam” çizgi karakteri aracılığıyla okurlarına aktarma gayreti içinde olmuştur. Ertem, yapmış olduğu çizim ve anlatımlarda doğal eğitim anlayışını ortaya koyma amacından yıllarca ödün vermemiş ve *Öğreten Adam ve Oğlu* karikatür bandında 90’lı yıllar boyunca hemen hemen her hafta kesintisiz olarak eserler vermeyi sürdürmüştür. Ertem, doğal eğitim konusunda asli unsur olarak çizime dayalı, ilave olarak ise zaman zaman başvurmuş olduğu yazılı anlatımlar yoluyla da okuyucularına katkı sağlamayı amaçlamıştır.

Ertem’in çizimlerinde yer alan ve başlıca karakterlerinden birini teşkil eden “öğreten adamın oğlu” çizgi karakteri, doğal öğrenme yöntemiyle kendisine aktarılmaya çalışılan her türlü anlatım ve öğretiyeye karşı büyük ölçüde kendini kapatmış ve bireysel düzeyde birtakım psikolojik savunma mekanizmaları geliştirmektedir.

İllich (2017) ’e göre, kurumsal olmayan yapılar her insanın her anında öğrenme, paylaşma ve umursama şansını artıracak olan eğitim ağlarıdır. Okulların, öğrenciler üzerindeki baskısının azaltılması görüşünü savunan İllich, bu düşünceyi en uç noktaya taşımakta ve okulsuz bir toplum görüşünü ifade etmektedir. Okulsuz bir toplumda gerçekleşecek olan doğal eğitimin, “umursama” şansını artıracığı yönündeki düşüncesi, öğreten adamın oğlu karakteri tarafından büyük ölçüde yerle bir edilmekte ve aşağıdaki anlatım örneklerinde de görüleceği üzere, İllich’in bu görüşünü “aşırı iyimser” bir konuma indirmektedir.

Öğreten adamın oğlu karakterinin geliştirdiği ve yıllarca arkasına sığındığı ve ayrıntılı kuramsal açıklamalarının yukarıdaki teorik açıklamalarda izah edilen başlıca davranışların “kaçma”, “bastırma” ve “hayal kurma (düşle doyum)” mekanizmaları şeklinde ortaya çıkmakta olduğu görülmektedir. Bu mekanizmalar içinde sayısal olarak en fazla işlenen tema olarak ön plana çıkan bastırma mekanizmasının oğul karakterinde ne şekilde ortaya çıkmakta olduğunu Ertem (1997: 51): şu şekilde açıklamaktadır “Çocuk babasını pek umursamıyor ama bir yandan da babasından korkuyor. Bir çekingenliği var, bir fırsatını bulsa karşı çıkacak ama babasının söylediğini dinlemek zorunda kalıyor. Bence öğrenmemesine imkân yok, bu kadar şey konuşuluyorsa mutlaka bir şeyler kalıyordur”.

Ertem’in *Öğreten Adam ve Oğlu* başlıklı ilk karikatürlerinde, Öğreten Adam karakteri adeta tek taraflı bir anlatım yapar gibidir. Dinleyici/izleyici konumundaki oğul karakteri, herhangi bir yorum yapmamakta, düşünce baloncuğunda da herhangi bir ifadeye yer verilmemekte, babasının açıklama getirdiği durum veya olayları gözlemlemekle yetinmektedir (Bkz. Ertem, 1997: 7-10).

Resim 1. Öğreten Adamın Anlatımlarına Oğlunun Hiçbir Tepki Vermediği Çizim Örneği (Ertem, 1997: 7)

Penceredeki Kadın: Ayol dur.. Yavaş patlayacak... Ay ay ay... Ay!.. Patladı...

Tüple Oynayan Adam: Gir içeri be kadın!.. Ulan alt tarafı şu tüpgazın havasını alacam be!.. Bütün mahalleyi ayağa kaldırdın be!..

Öğreten Adam: Bak evladım, Bu tip adamlara **Aranan Adam** denir. Bunlar olmayacak yerde olmayacak işler çıkartıp hayatlarını tehlikeye sokarlar... Sana bunları misal olarak gösteriyorum. Yanlış anlama!

Oğul karakterinin pasif bir alıcı davranışı, daha sonraki karikatür karelerinde kademeli olarak farklılaşmaktadır. Oğul karakteri, şahit olmuş buldukları olaylara ilişkin babasının yapmış olduğu anlatımlarla ilgilenmemekte, başka taraflara bakmakta, düşünce baloncuğunda farklı konular yer almaya başlamaktadır.

Öğreten Adam karakteri, oğluyla birlikte şahit oldukları bir olaya ilişkin yorum ve anlatımlarda bulunurken, oğul karakteri, ayakkabı markalarını ve ayakkabı markalarının uyandırdığı imajı düşünmektedir (Ertem, 1997: 14).

Resim 2. Öğreten Adamın Anlatımları Esnasında Oğlunun Başka Konuları Düşündüğü Bir Çizim (Ertem, 1997: 14)

Kocasını koruyan kadın: Allah belanızı versin!.. Hanginiz kocama vurdu?.. Şu hale bak be!.. Hepinizi mahkemeye vereceğim... Hepinizden şikayçi olacam... Polis çağırın!.. Polii!.. Eşkiya bastı burayı!

Adam 1: Yenge Sen karışma!

Adam 2: Yenge küfür etti yenge!

Öğreten Adam: Bu tip olaylar genellikle kanlı bıçaklı biter ama bu sefer öyle olmadı... Dayak yemiş adama gelince... Eğer öyle Bir adam olursan, var ya anam avradım olsun seni evlatlıktan men ederim...Bırak şimdi nayk'ı mayk'ı, buraya bak..

Oğul: Nike Air... Havalı...

Ertem'in iki ayrı kitabında yer vermiş olduğu 140 adet karikatürün (bunların iki adedi mükerrer karikatürler olduğu için toplam 139 adet karikatürün) tamamının betimsel aktarımının yapılabilmesi mümkün olamamaktadır çünkü söz konusu çizim ve yazılı anlatımların aktarılması, bu makalenin amacını ve hacmini aşmaktadır. Dolayısıyla, Ertem'in kitaplarındaki psikolojik savunma mekanizmalarını Tablo 1 ve Tablo 2'deki gibi sınıflandırmak daha makul bir çözüm olarak gündeme gelmektedir. Tablo 1 ve Tablo 2'de, Ertem'in çizimlerinin içeriğinin incelenmesi sonucunda oluşturulan çizimlerin ayrıntılı dökümü görülmektedir.

Tablo 1. Psikolojik Savunma Mekanizmalarına Yer Verilen Karikatürlerindeki Konu Dağılımları

Oğul Karakterinin Geliştirdiği Psikolojik Savunma Mekanizmaları	Tepkisel Davranışların, Oğul Karakterindeki Ortaya Çıkma Biçimleri	Kitaplardaki Sayfa Numaraları
Kaçma: Bu mekanizma, oğul karakterinin davranışlarına aldırılmaz tavırlar, kayıtsızlık, vurdumduymazlık, önemsememe, indirgemeci yaklaşım vb. şekillerde yansımakta olup, söz konusu tavırların, bastırma mekanizmasına benzeyen yönleri de bulunmaktadır.	Sıfır tepki	Ertem, 1997: 7; 10; 16; 36; 37; 45; 54; 92; 95; 96; 136
	Tepkisizlik (başka tarafa bakma, olay yerinden uzaklaşma)	Ertem, 1997: 15; 54; 87; 93
	Başka şeylerle meşgul olma (müzik, oyun, bilgisayar)	Ertem, 1997: 15; 34; 35; Ertem, 1995: 161
	Eğitsel çabaları hafife alma (bastırma duygularını yansıttığı karikatür karelerindeki kadar olmamakla birlikte genel anlamda takınılan olumsuz tavırlar)	Ertem, 1997: 73; 93; 135; 138; 142
Bastırma: Oğul, babasının yüzüne karşı söyleyemeyeceği çok ağır hakaretleri, kendi iç dünyasında (düşünce baloncuğunda) ifade etmektedir. Bu tavır, özellikle karikatür bandının ikinci yılından itibaren giderek artmaktadır çünkü oğul karakteri, ergenlik dönemine girmektedir. Düşünce baloncuğunu okuyabildiği için okuyucu için malum olan bu mekanizma, baba açısından bilinmezliğini korumaktadır. Zira oğul, yasaklanma, ayıp, günah gibi duygular nedeniyle gerçek duygularını babasının yüzüne karşı söyleyememektedir.	Kaçma mekanizmasından daha olumsuz düşünceler (alaycı tepkiler, kızgınlık, öfke söylemleri vb.)	Ertem, 1997: 19; 40; 41; 44; 53; 61; 64; 66; 68; 71; 75; 77; 82; 84; 91; 94; 98; 100; 101; 107; 108; 115; 119; 121; 126; 127; 128; 134; 150
Hayal Kurma (Düşle Doyum): Oğul karakteri, eğitsel anlatımlarla ilgisi olmayan alanları düşlemekte, bu durum ise hem beden diline hem de düşüncelerine yansımaktadır.	Tabiat olaylarını düşünme (doğa, hava, güneş vb.)	Ertem, 1997: 8; 31; 57
	Karşı cinsi düşünme	Ertem, 1997: 9; 30; 32
	Yapacağı veya yapmak istediği farklı aktiviteleri düşünme (tatil, yeme-içme vb.)	Ertem, 1997: 11; 21; 58; 65; 78; 79; 86; 90; 99; 109; 116; 118; 130
	Anlatılan konuyla ilgisi olmayan ortamdaki diğer unsur veya ayrıntılar üzerinde düşünme	Ertem, 1997: 13; 17; 23; 25; 26; 27; 38; 43; 46; 56; 62; 69; 81; 120; 129; 132; 140; 149
	Mevcut bağlamdan tamamen farklı şeyleri düşünme	Ertem, 1997: 12; 14; 22; 106; 141

Bireysel davranışları açıklamaya yönelik olarak Öğreten Adamın yapmış izahlara yer verilen bir karikatür karesinde, oğul karakteri, dinlemeye niyetli ve istekli gibi görünmektedir. Buna karşın, oğul karakteri, bu kez de anlatılan konuyu anlama güçlüğüyle yüzleşmektedir. Düşünce baloncuğunda “Bi dakika mevzuyu tam olarak anlayamadım?..” demektedir (Ertem, 1997: 18). Oğul karakterinin, anlatılan olayı tam olarak anlayamayışının sebebi okuyucu açısından çok da net gözükmemektedir. Babasının açıkladığı olay gerçekten karmaşık mıdır yoksa o yaştaki bir çocuğun anlayamayacağı bir durum mu açıklanmaya çalışılmaktadır hususu netlik kazanmamakta ve Tablo 2’nin son satırında ele alınan konuya örnek teşkil etmektedir.

Resim 3. Oğul Karakterinin, Öğreten Adamın Anlatımlarını Anlamadığı Bir Çizim (Ertem, 1997, s. 18)

Oturan Adam 1: Abla saçın yere sürünüyor.. Ehe he he.. Abü at gibüsün abü.. Heheekkiki...

Oturan Adam 2: Biz de metalcimiz?? Ehe.. He.. Ehi..

Öğreten Adam: Bak evladım, insanların uzun saçlı erkekler bakışı çok ilginçtir.. Eğer biraz ufak tefeksen sopa yersin, eğer iri kıyım biriyisen tırsarlar ve pek bulaşmazlar. Ancak bu insanlar kendilerinden farklı insanlara niye rahat huzur vermezler işte onu anlamış değilim yavrum..

Oğul: Bi dakika mevzuyu tam olarak anlayamadım?

Tablo 2. Diğer Psikolojik ve Fizyolojik Tepkilere Yer Verilen Karikatürlerdeki Konu Dağılımları

Oğul Karakterinin Geliştirdiği Diğer Psikolojik, Fizyolojik ve Bilişsel Tepkiler	Tepkisel Davranışların, Oğul Karakterindeki Ortaya Çıkma Biçimleri	Kitaplardaki Sayfa Numaraları
Bıkkınlık/usanmışlık/bezmişlik	Bezgin bakışlar ve beden dili	Ertem, 1997: 28; 39; 52; 72; 78; 79; 85; 87; 111; 112
Olaylara pragmatik/faydacı bakma	Kendini olaylara ve anlatılanlara yabancı hissetme	Ertem, 1997: 20; 42; 83; 84
Haklılık payı bulunan bazı tepkiler	Oğul karakteri bazı durumlarda babasına karşı olumsuz tepki geliştirme konusunda gerçekten haklılık payına sahip olabilmektedir. Çünkü babası, salt bazı şeyleri öğretmek uğruna oldukça olumsuz şartlar altında bile bunu gerçekleştirme	Ertem, 1997: 55; 59; 63; 122

	çabasına girişebilmektedir. Örneğin bir taverna ortamında oyun pistinde kalabalığın içinde oyun oynarlarken bile baba karakteri, didaktik bir kaygı içinde bulunmakta ve oğluna bir şeyler anlatma çabasına girişmektedir. Oğul da, bir yönüyle doğal ve haklı birtakım tepkiler geliştirmektedir.	
Fiziksel yorgunluk/bitkinlik	Uykusuzluk, üşüme, sıcaqlama vb.	Ertem, 1997: 24; 29; 33; 74; 105; 114; 117; 131; 139
Mevcut durumu anlayamama, kavrayamama	Olayları ve/veya anlatılanları anlamadığını düşünsel dünyasında (düşünce baloncuğunda) ortaya koymasına karşın; neyi anlamadığı veya neden anlamadığı gibi temel soruları söylemsel olarak açıkça dile getirmemektedir.	Ertem, 1997: 18; 60; 67; 76; 77; 137; 147

Oğul karakteri, çok ender de olsa, babasının doğal/alternatif eğitim verme çabalarını olumlu bir şekilde karşılamakta ve hakkını teslim etmektedir. Oğul karakterinin müspet yaklaşımı bakımından olumlu sayılabilecek iki adet çizime yer verilmiş olup, örneklerden biri aşağıda aktarılmıştır.

Resim 4. Oğul Karakterinin, Öğreten Adam'ın Çabalarını Olumlu karşıladığı Bir Çizim (Ertem, 1997: 70)

SONUÇ

Bu makalenin kaleme alınışına kaynaklık eden Ertem'e ait karikatürler yakından incelendiğinde, "baba" rolündeki çizgi karakterinin öğretici, "oğul" çizgi karakterinin ise öğrenen olduğu görülebilmektedir. Karikatür karelerinde karşılaşılmakta olan her bir duruma ilişkin ayrıntılı açıklamaların (uzun konuşma baloncuklarının) "Öğreten Adam" isimli baba karakteri tarafından yapıldığı, oğlunun yani çocuğun ise büyük ölçüde pasif bir alıcı konumda bulunduğu görülmektedir. Eğitim bilimleri literatürü açısından bakıldığında, benzer türden anlatım ve dinleme ortamlarında, öğretici kişinin ön planda olduğu, tüm süreci yönettiği, öğrenenin ise pasif konumda olduğu hususu hâkim bir görüş olarak belirginleşmektedir. Bu görüş ekseninde düşünüldüğünde, karikatür karelerinde yapılandırılmış olan tüm diyalogların sunuş biçiminin, "düz anlatım" yöntemi ile gerçekleştirilmekte olduğu görülmektedir. Bu türden anlatımlarda, bireylerin bilişsel yapı oluşturmaları amacıyla eski

bilinen veya bilinmeyenden yeni bilgiye geçiş için ilişkilerin kurularak şemaların oluşturulması hedeflenmektedir. Her birey aynı içeriğe ya da bağlama aynı tepkiyi veya şemayı kuramamasından ötürü bilişsel çatışmalar ortaya çıkabilmekte, nitekim oğul karakterinin de kendi iç dünyasında söz konusu çatışmayı sürekli olarak yaşadığı görülmektedir.

Ertem'in, doğal eğitim konusunu ele almış olduğu hususlar, doğal eğitim konusuna ilişkin bireysel ve toplumsal analizleri içeren yazılı anlatımların yanı sıra, çizime dayalı olarak yapılandırılmış olduğu "Öğreten Adam" çizgi karakterinin açıklamaları aracılığıyla açıklamış olduğu uzun konuşma baloncuklarından oluşan anlatımlar olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Ertem'in kitaplarını eğitim bilimleri açısından incelemeye değer kılan başlıca unsur, karikatürlerinde canlandırdığı karakterlerde, "doğal eğitim" konusunun belirlenmiş bir tema olarak bilinçli bir yaklaşımla ve yıllara yayılmış bir biçimde ele almış olmasından ileri gelmektedir. Doğal eğitim konusuna adeta adanmışlık düzeyinde eğilmiş bulunan Öğreten Adam karakteri (dolayısıyla da bu karakterin çizeri olan Ertem), uslanmaz bir iyimser olarak söz konusu anlatım ve çizimlerini yıllarca sürdürmüştür. Öğreten Adam ve Ertem'in bu tavrını, ayakları yere basmayan, rasyonel olmayan, platonik, idealist bir davranış olarak eleştirmek olası görünmesine karşın, öğreten adamın oğlunun davranışlarına bakıldığında, eleştirinin kendi içinde sürekli olarak zaten yapılmakta olduğu, popüler kültürün etkisi altında bulunan genç yaştaki bireylerin geliştirmiş olduğu savunma mekanizmaları davranışlarından kolaylıkla anlaşılabilir. Zira kayıtsızlık, duyarsız olma, sorunları yok sayma, önemsememe davranışı sergileyen oğul karakteri, babasının çabalarını önemli ölçüde boşa çıkaracak derecede vurdumduymaz davranmakta, anlatılanları içselleştirmemekte, ilgisiz ve sorumsuz bir görüntü ortaya koymakta, söylenenlere kulak asmamaktadır. Oğul karakteri ayrıca, bastırma ile hayal kurma (düşle doyum) savunma mekanizmalarına özgü davranışları bakımından da benzer yorum ve değerlendirmeleri haklı çıkaracak tavrı sergilemektedir. Söz konusu mekanizmaların arkasına sığınma davranışını sürekli olarak sergileyen bireyler, zaman içinde nevrotik davranışların da aday olabilmektedirler.

Ertem'in anlatımları, doğal öğretim sürecinde gerek öğreten gerekse öğretilen konumunda bulunanları, psikolojik kökenli olan nevroz ve psikoz sorunlarına karşı da uyanık olmaya davet etmektedir. Bu makalede üzerine odaklanılan hususların yanı sıra, eğitim ve psikoloji alanları açısından yeterli veriye ulaşılabilecek başka konular üzerinde bilimsel çalışmalar yapabilmeyen mümkün olduğu kanaatine ulaşılmıştır. Örneğin çizerin eserlerindeki bazı karakterlerin "A tipi kişilik" özelliklerini belirgin bir biçimde yansıtmakta olduğu, diğer bazı karakterlerin ise "koşullanma yoluyla öğrenim" davranışını sergilemekte olduğu açık bir biçimde görülebilmektedir. Dolayısıyla (bu makalenin yayınlanmasından kısa bir zaman önce yaşama gözlerini kapayan) çizerin eserleri, psikoloji ve eğitim eksenli çalışmalar açısından oldukça cömert veriler sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Altınköprü, T., (2015). *Şahsiyet ve karakter analizi*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Aşukin N. S. ve diğ. (1979). *Politika sözlüğü*. (M. Beyhan, Çev.) İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Aydın, İ., (2015). *Alternatif okullar*. İstanbul: Pagem Akademi Yayıncılık.
- Baker, C., (1991). *Zorunlu eğitime hayır*. Çev. Ayşegül Sönmezay Erol, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Balkış, B. F. (2004). *Genel psikoloji*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Çevik, M. (2010). Karikatürlerde folklorik öğeler, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S: 7. ss. 225-258.
- Hançerlioğlu, O. (1976). *Felsefe ansiklopedisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eroğlu, F. (2006). *Davranış bilimleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Ertem, K. (1995). *Dengeli beslenme*. İstanbul: Leman Yayıncılık.
- Ertem, K. (1997). *Öğreten adam ve oğlu*. İstanbul: Leman Yayıncılık.
- Favaro, A. ve Akşit, O. (2016). Cool'dan Kitsch'e Kendini Ciddiye Almamanın Dayanılmaz Hafifliği: "ve Sinem'in Canı Çok Sıkılıyor", Huriye Kuruoğlu ve Mikail Boz (Ed.), *Medya ve Mizah* (s.193-210), Nobel Yayınları, Ankara.

- İllich, İ. (2017). *Okulsuz toplum*. (M. Özay, Çev.) İstanbul: Şule Yayınları.
- Karaca, R. (2015). *Kişiliğim ve ben*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Memiş, Ş. ve Yarış, İ. (2010). *İstanbul'un 100 karikatüristi*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.
- Morgan, G. (1998). *Örgüt ve yönetim teorilerinde metafor*. (G. Bulut, Çev.) İstanbul: MESS Yayınları.
- Morgan, C. T. (1984), *Psikolojiye giriş ders kitabı*. (H. Arıcı ve diğ., Çev.) Ankara: METEKSAN Yayınları.
- Özgüven, E. (1992). Üniversite öğrencilerinin sorunları ve baş etme yolları, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S: 7, ss. 5-13.
- Rauter, E.A. (2011). *Düzene uygun kafalar nasıl oluşturulur*. (M. Ecer, Çev.) İstanbul: Kaldıraç Yayınevi.
- Sargut, A. S. (1994). *Kültürlerarası farklılaşma ve yönetim*. Ankara: V Yayınları.
- Spring, J. (2014), *Özgür eğitim*. (A. Ekmekçi, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Şahin, T.E. (2006). *Sosyal bilimlere giriş*. Ankara: Dikey Yayıncılık.
- Tezcan, M. (1991). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.
- Turgenyev, I. S. (2020). *Babalar ve oğullar*. (E. Altay, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

-
- Etik Beyanı** : Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi durumun tespiti halinde NÖHÜSOSBİL Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir. Çalışmada doküman analizi yöntemine başvurulmuş olup, etik kurulu izni gerektirecek veri kullanılmamıştır.
- Yazar Katkıları** : Uğur Keskin çalışmada giriş, analiz ve sonuç bölümlerinde katkı sağlamıştır. İlker Usta ise abstract, literatür tarama ve özet bölümlerinde katkı sağlamıştır. 1. yazarın katkı oranı %50, 2. yazarın katkı oranı %50'dir.
- Çıkar Beyanı** : Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.
- Ethics Statement** : The authors declare that ethical rules were followed in all preparation processes of this study. In case of detection of the opposite situation, NÖHÜSOSBİL Journal has no responsibility and all responsibility belongs to the authors of the study. The document analysis method was used in the study, and the data that would require the approval of the ethics committee was not used.
- Author Contributions** : Uğur Keskin contributed to the study in the introduction, analysis and conclusion sections. İlker Usta, on the other hand, contributed in the abstract, literature review and summary sections. The contribution rate of the 1st author is 50%, the contribution rate of the 2nd author is 50%.
- Conflict of Interest.** : There is no conflict of interest between the authors.
-